

Джерела

1. Про очищення влади : Закон України № 1682-VII від 16 вересня 2014 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1682-vii>
2. Дві третини українців підтримують люстрацію за корупційною ознакою [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.unian.ua/society/904927-dvi-tretini-ukrajintsiv-pidtrimuyut-lyustratsiyu-za-koruptsiynoyu-oznakoju.html>
3. Задоровський М.Г. Проблеми проведення люстрації в Україні та захист прав людини / М.Г. Задоровський // Стан дотримання прав людини в умовах сучасності: теоретичні та практичні аспекти: матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 8 груд. 2016 р.) / [В.В. Черней, С.Д. Гусарев, С.С. Чернявський та ін.]. — К. : Нац. акад. внутр. справ, 2016. — С. 65–67.
4. Рішення Конституційного Суду № 6- рп 5 жовтня 2016 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-05>
5. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/>

Тимченко Ліліана,

Київський університет імені Бориса Грінченка,

м. Київ, Україна

l.tymchenko@kubg.edu.ua

ВИЗНАННЯ ПАСПОРТІВ СЕПАРАТИСТСЬКИХ УТВОРЕНЬ РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ: ПРАВОВІ НАСЛІДКИ

RECOGNITION OF PASSPORTS OF THE SEPARATISTS FORMATIONS BY RUSSIAN FEDERATION: LEGAL CONSEQUENCES

18 лютого 2017 р. Президент РФ підписав Указ «Про визнання в Російській Федерації документів і реєстрації знаків транспортних засобів, виданих громадянам України та особам без громадянства, які постійно проживають на територіях окремих районів Донецької та Луганської областей України» [1]. На підставі положень цього Указу дійсними визнаються «документи, що засвідчують особу, документи

про освіту та (або) про кваліфікацію, свідоцтва про народження, укладення (розірвання) шлюбу, зміну імені, про смерть, свідоцтва про реєстрацію транспортних засобів, реєстраційні знаки транспортних засобів, видані відповідними органами (організаціями)» [1].

Росія аргументує свою позицію «метою захисту прав і свобод людини та громадянина», посилається на загальновизнані принципи та норми міжнародного гуманітарного права, на Мінські домовленості. При цьому документ наголошує на тимчасовості такого рішення, термін дії Указу визнано як: «... період до політичного врегулювання ситуації в окремих районах Донецької та Луганської областей України».

Що в правовій площині значить цей документ? Які він має правові наслідки? Про що свідчить? У чому суть логіки такої поведінки Росії?

В силу порушення норм Конституції України так звані «Луганська народна республіка» та «Донецька народна республіка» не можуть розглядатися державами або іншими суб'єктами міжнародного права. Донецька та Луганська області є інтегральними частинами України. Саме такими їх визнають Європейський Союз, США та РФ (в своїх офіційних заявах). Єдину оцінку, яку можна надати діяльності «ЛНР» та «ДНР», — це сепаратизм, який визначається ст. 110 УК України як: «умисні дії, вчинені з метою зміни меж території або державного кордону України». Більш детально термін «сепаратизм» визначено у Шанхайській конвенції про боротьбу з тероризмом, сепаратизмом і екстремізмом від 15 червня 2001 р.: «Сепаратизм — будь-яке діяння, спрямоване на порушення територіальної цілісності держави, у тому числі на відділення від нього частини його території, або дезінтеграцію держави, скоєне насильницьким шляхом, так само планування і підготовка такого діяння, пособництво його скоєнню, підбурювання до нього...» [2].

З позиції міжнародного права визнання паспортів сепаратистського утворення свідчить про порушення норми п. 7 ст. 2 Статуту ООН, яка містить положення про неприпустимість втручання у внутрішні справи держав. Невтручання у внутрішні справи передбачає зокрема обов'язок не втручатися прямо або опосередковано з будь-якої причини у внутрішні й зовнішні справи іншої держави; засуджуються не тільки збройне втручання, а й також усі інші форми втручання і будь-які погрози, спрямовані проти правосуб'єктності (personality) або проти її політичних, економічних і культурних елементів (п. 1 Декларації про неприпустимість втручання у внутрішні справи держав, захист

їхньої незалежності та суверенітету, затвердженій Резолюцією ГА ООН № 2131 (XX) від 21.12.1965 р.) [3, 504].

Росія є активною учасницею міжнародно-правових процесів, членом ООН, підписантом великої кількості базових міжнародно-правових документів, зрештою стороною Шанхайської конвенції 2001 р. Це означає, що вона зобов'язана виконувати прийняті нею зобов'язання, а саме: здійснювати співробітництво в галузі попередження, виявлення та припинення сепаратизму (ст. 2 Шанхайської конвенції 2001 р.).

Проте, замість боротьби з сепаратизмом, РФ сприяє функціонуванню сепаратистських утворень, сформованих на Сході України, та просуває ідею поступового визнання їх легітимними учасниками міжнародно-правових відносин.

У пошуку логіки побудови юридичної аргументації російської сторони ми знаходимо Лист № 8349/дп Міністерства закордонних справ Російської Федерації від 02.07.2007 р., підготовлений у відповідь на Звернення № 893/06-13 від 19.06.2007 р. президента Федеральної нотаріальної палати РФ «Про дію на території Російської Федерації документів самопроголошених держав».

У Листі підкреслюється, що «МЗС Росії виходить з того, що міжнародне право не забороняє державам визнавати дійсність деяких юридичних актів органів, які здійснюють фактичну владу на непідконтрольних офіційній владі територіях» [4]. Посилаючись на положення Консультативного висновку Міжнародного Суду ООН від 21 червня 1971 р. «Правові наслідки для держав, які викликаються триваючою присутністю Південної Африки в Намібії (Південно-Західна Африка)», рішення по справах ЄСПЛ «Луїзиду проти Туреччини» від 18 грудня 1996 р. та «Кіпр проти Туреччини» від 10 травня 2001 р., а також на рішення національних судів, в Листі зроблений висновок про те, що «міжнародне право визначає як критерій законності і дійсності того або іншого акту невизнаного утворення відповідність такого акту правам та інтересам його жителів, особливо правам, гарантованим міжнародним правом». МЗС РФ рекомендує своїм виконавчим органам застосовувати згаданий критерій по «відношенню до актів органів всіх невизнаних утворень».

Хибність логіки побудови такої аргументації полягає у тому, що нормами міжнародного права маніпулюють.

По-перше, російський МЗС не звертає уваги на базовий принцип у визначенні місця ситуацій, договорів, угод сепаратистського утво-

рення (у будь-яких інтерпретаціях назви: «самопроголошена держава», «невизнана держава», «держава *de facto*»), а саме на принцип *jus ex injuria jus non oritur* (право не може виникнути з правопорушення).

По-друге, російські юристи не розрізняють юридичних наслідків визнання актів громадянського стану та документів, які засвідчують особу, зокрема паспортів (паспорт свідчить про наявність правового зв'язку з легітимним утворенням).

По-третє, всі наведені випадки (ситуація на Кіпрі, в Намібії або в Республіці Молдова) є унікальними і не свідчать про загальновизнану практику або про формування звичаєвої норми. Про це неодноразово писали дослідники.

Виходячи з вищевикладеного, варто зазначити, що визнання документів, які засвідчують особу, зокрема паспортів, свідчить про визначений ступінь визнання (визнання *de facto* або *ad hoc*), що говорить про порушення принципу суверенної рівності держав. Ще у 1947 р. Г. Лаутерпахт звертав увагу на те, що об'єктом політики або обов'язку невизнання є намір запобігти легалізації того, що є правовою нікчемністю [5, р. 413].

В окремій думці суддя ЄСПЛ Е. Пальм вказала: «Разом з тим, Суд повинен робити все можливе, щоб не опинитися в становищі, коли по ймовірно виправданим причинам, виникає спокуса вивести якусь законність із поєднаної з незаконністю ситуації... Звичайно, я згодна з тим, що, навіть при всій незаконності, в інтересах населення слід було б створити в якійсь формі судову систему для вирішення основних повсякденних спірних питань ... і проблем якимось уповноваженим на це органом. Разом з тим, саме в силу важливості таких судових рішень для місцевого населення, якщо ситуація дозволяє вдаватися до таких, будь-який міжнародний суд повинен категорично утримуватися від того, щоб нерозважливо пускатися в розгляд їх законності, якщо в цьому немає гострої необхідності. Це також розходить з тією позицією, яку зайняв Комітет Міністрів Ради Європи (див. § 14 даної Постанови та § 19–23 Постанови Європейського Суду у справі “Loizidou проти Туреччини” (*Loizidou v. Turkey*)), і пунктами різних резолюцій, які закликають держави “не сприяти і жодним чином не допомагати незаконному сепаратистському утворенню”» [6, 103].

Саме цієї лінії поведінки дотримуються ООН, ОБСЄ [7], Європейський Союз [8], а також держави світу, які піддали критиці Указ Президента РФ. Це свідчить про те, що в міжнародному праві не

існує договірної або звичаєвої норми щодо визнання документів, що засвідчують особу, і є виданими сепаратистськими утвореннями.

Міжнародне право дійсно в останні роки демонструє свою прихильність ідеалам захисту прав людини, але це не означає, що воно відмовилося від принципу суверенної рівності держав, невтручання у внутрішні справи, територіальної цілісності, співробітництва та добросовісного виконання міжнародних зобов'язань. Також необхідно пам'ятати про призначення самої держави. Так, вона створювалася для захисту людини та її інтересів, а право створювалося для регулювання суспільних відносин (словами пересічного громадянина — право створено для позбавлення від хаосу в суспільстві і свавілля недосконалої людини). І коли держава за допомогою недружніх актів, тероризму, агресії, окупації позбавляє іншу державу можливості виконувати свої функції, сенс існування держави і права втрачається, а ті, хто здійснює акти агресії, ті, хто руйнують державу з його правовою системою, є порушниками. Якщо руйнується держава, якщо нівелюються принципи міжнародного права, то чи слід взагалі продовжувати дискусію про легітимність чого б то не було, що виходить від самопроголошеного сепаратистського утворення, тобто від злочинного режиму?

Поодинокі випадки з Кіпром та Намібією не можуть і не повинні служити прецедентом, тим більше, що там мова йшла переважно про акти громадянського стану. Міжнародне співтовариство має вжити всіх заходів для того, щоб роззброїти в правовому сенсі сепаратистів. Атрибутами сепаратистського утворення є, зокрема, паспорти та інші ідентифікаційні документи, саме вони дозволяють сепаратистському утворенню жити. Вважати інакше — значить бажати смерті міжнародному праву і світовій системі, яка повинна на ньому базуватись.

Джерела

1. Указ о признании документов, выданных гражданам Украины и лицам без гражданства, проживающим на территориях отдельных районов Донецкой и Луганской областей Украины [Электронный ресурс] // Сайт Президента России. — 18 февраля 2017. — Режим доступа : <http://kremlin.ru/events/president/news/53895>
2. Шанхайська конвенція про боротьбу з тероризмом, сепаратизмом і екстремізмом від 15 червня 2001 р. [Електронний ресурс] // Юр. Консульт. — Режим доступу до ресурсу : <http://jurconsult.net.ua/zakony-stran-sng/>

- 7117-Shanghaiyskaya-Konvenciya-o-bor-be-s-terrorizmom-separatizmom-i-ekstremizmom-ot-15-iyunya-2001-goda-Po-sostoyaniyu-na-05-09-2003.html
3. Задорожній О. Порухення агресивною війною Російської Федерації проти України основних принципів міжнародного права : моногр. / О.В. Задорожній ; Укр. асоц. міжнар. права, Ін-т міжнар. відносин Київ. нац. ун-ту ім. Т.Шевченка, каф. міжнар. права. — К. : К.І.С., 2015. — 712 с.
4. О признании правовых актов и юридических действий непризнанных государственных образований [Электронный ресурс] // Официальный сайт небюджетного нотариата Российской Федерации. — Режим доступа : http://old.notariat.ru/press_2491_23.aspx.htm
5. Lauterpacht H. Recognition in International Law / Hersch Lauterpacht. — Cambridge : Cambridge University Press, 1947. — 504 с.
6. Cyprus v. Turkey Judgment [Електронний ресурс] // The UN Refugee Agency. — 10 May 2001. — Режим доступу : <http://www.refworld.org/pdfid/43de0e7a4.pdf>
7. OSCE Chairmanship reaction to the unilateral measures recognizing documents issued on territories of certain areas of Donetsk and Luhansk regions of Ukraine [Електронний ресурс] // Organization for Security and Co-operation in Europe. — 20 February 2017. — Режим доступу : <http://www.osce.org/cio/300961>
8. Визнання Кремлем «паспортів» «ДНР» і «ЛНР»: реакція ключових світових гравців [Електронний ресурс] // Новое время. — 20 лютого 2017. — Режим доступу : <http://nv.ua/ukr/ukraine/politics/viznannja-kremlen-pasportiv-dnr-i-lnr-reaktsija-kljuhovih-svitovih-gravtsiv-681011.html>

Кравченко Олена,

Київський університет імені Бориса Грінченка,

м. Київ, Україна,

o.kravchenko@kubg.edu.ua

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ: СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ

LEGAL PROTECTION OF COMBATANTS: SOCIAL ASPECT

Постановка проблеми. Події на сході України в 2014 р. розширили сферу дії системи соціального захисту. Виникла потреба здійснення соціального захисту військовослужбовців та інших учасників антитерористичної операції, які захищають незалежність, суверенітет